

Waldemar Machała

Znieczulenie pacjenta z mnogimi obrażeniami *ciała*

Warszawa, sesja jesienna, 14 września 2009 r.

Uniwersytet Medyczny w Łodzi
II Zakład Anestezjologii i Intensywnej Terapii
Uniwersytecki Szpital Kliniczny
im. Wojskowej Akademii Medycznej

Znieczulenie pacjenta z mnogimi obrażeniami ciała

Obrażenia w następstwie urazu są następstwem:

Wypadków komunikacyjnych.

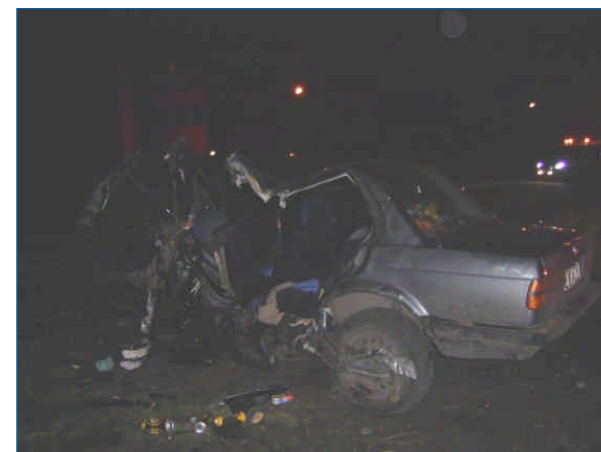
Upadku.

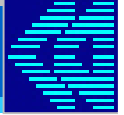
Utonięć.

Ran postrzałowych.

Płomienia.

Przestępstwa.

Obrażenia ciała

- ✚ Są pierwszą przyczyną śmierci w pierwszych czterech dekadach życia.
- ✚ Są trzecią przyczyną śmierci we wszystkich grupach wiekowych (po chorobach nowotworowych i miażdżycy).
- ✚ Z ich powodu:
  - Rocznie traci życie 5 mln osób:
    - Wypadki drogowe: 1,2 mln
    - Samobójstwa: 815 tyś.
    - Zabójstwa: 520 tyś.
- ✚ Kosztują społeczeństwo 8.5 tryliona USD (40% przypada na opiekę i rehabilitację).

Zgon w następstwie urazu może nastąpić:

- ✚ W ciągu pierwszych sekund lub minut po urazie; zgon jest spowodowany ciężkim uszkodzeniem OUN, serca, aorty lub dużych naczyń krwionośnych.
- ✚ W czasie od kilku minut do godziny po urazie; przyczyną jest krwiak pod- lub nadwardówkowy, odma opłucnowa z nadciśnieniem, obrażenie wątroby i śledziony oraz niestabilne złamania miednicy.
- ✚ W czasie od kilki dni do kilkunastu tygodni po urazie; jego przyczyną może być zespół niewydolności wielonarządowej, stan septyczny.

Koncepcje leczenia:

RATOWANIE ŻYCIA!!!

- + Drożność dróg oddechowych (unieruchomienie kręgosłupa; ob., złamanie kości twarzy, obturacja dróg oddechowych, obrażenia tchawicy).
  - + Oddech zastępczy (wymiana gazowa, dostarczenie tlenu, eliminacja dwutlenku węgla); trzema przyczynami nieskutecznej wentylacji są:
    - Nieobecność rurki w tchawicy (albo przerwanie tchawicy – oderwanie).
    - Odma opłucnowa.
    - Odma opłucnowa i krwiak opłucnej.
- Wiotka klatka piersiowa jest przyczyną niewydolności oddechowej hipodynamicznej!!!
- + Krążenie – utrata krwi, wstrząs neurogeny, naczyniowopochodny (wazogeny), septyczny.

- ✚ Kliniczne objawy niewydolności oddechowej.
- ✚ Postępujące pogorszenie parametrów życiowych (zmęczenie).
- ✚ Częstość oddechów > 35 / min.
- ✚ $\text{PaO}_2 < 50$ mm Hg, przy oddychaniu 50% tlenem.
- ✚ $\text{PaCO}_2 > 55$ mm Hg.
- ✚ Pojemność życiowa < 15 ml/ kg.
- ✚ Kliniczne wykładniki wstrząsu.
- ✚ Towarzyszące obrażenia głowy z koniecznością hiperwentylacji.
- ✚ Ciężkie obrażenia ciała wymagające zaopatrzenia chirurgicznego.
- ✚ Obturacja dróg oddechowych.

Wstrząs:

✚ Stan nieadekwatnego dostarczania tlenu do komórek University of Wisconsin Department of Surgery.

✚ Stan załamania krążenia (*circulatory collapse*) National Institute of General Medical Sciences.

Przyczyny:

✚ Wstrząs krwotoczny.

✚ Wstrząs kardiogeny.

✚ Odma opłucnowa z nadciśnieniem.

✚ Wstrząs neurogeny.

✚ Wstrząs septyczny.

Wstrząs

Stan nieadekwatnej perfuzji tkankowej.

1. Zbyt małe dostarczanie tlenu do tkanek (DO_2).
2. Za mała utylizacja.
3. Albo i jedno i drugie.

Wstrząs cytotoksyczny – mitochondria nie są zdolne do utylizacji dostarczanego tlenu.

- ✦ 1737 r. – Francuz Le Dran, *choc* – nagły atak (powodujący powstanie rany postrzałowej).
- ✦ 1867 r. – Edwin Moris – pierwsza publikacja dot. wstrząsu.
- ✦ I Wojna Światowa – Cannon twórca teorii toksycznej, toksyny z uszkodzonych tkanek powodują rozszerzenie naczyń.
- ✦ II Wojna Światowa – Alfred Blalock; pacjentowi we wstrząsie hipowolemicznym – przetaczać krew.
- ✦ 1972 r. – Hinshaw i Cox – klasyfikacja wstrząsu zbliżona do dzisiaj.

+ Wstrząs hipowolemiczny:

- Krwotok.
- Oparzenie.
- Trzecia przestrzeń (zapalenie trzustki, przedłużające się zabiegi, niedrożność).
- Wymioty, biegunka.

+ Wstrząs kardiogeny.

+ Wstrząs zamykający (obstructive).:

- Tamponada serca.
- Zator płucny.
- Odma opłucnowa z nadciśnieniem.
- Zwężenie aorty.

+ Dystrybucyjny:

- Wstrząs septyczny.
- Wstrząs anafilaktyczny.
- Wstrząs neurogeny.
- Przełom nadnerczowy.

+ Wstrząs komórkowy:

- Zatrucie cyjankami.
- Zatrucie tlenkiem węgla.
- Zatrucie żelazem.

- ✚ Brak dokładnego rozpoznania.
- ✚ Możliwość zatrucia.
- ✚ Schorzenia towarzyszące o charakterze przewlekłym.
- ✚ Ryzyko powikłań.
- ✚ Wymioty.
- ✚ Ulanie treści pokarmowej.
- ✚ Aspiracja treści pokarmowej do przewodu pokarmowego.
- ✚ Krwotok.
- ✚ Hipowolemia.
- ✚ Zaburzenia wodno-elektrolitowe.
- ✚ Niewydolność nerek.
- ✚ Nieprzewidziane reakcje na podawane leki.

 Operować, czy diagnozować?

Leczenie ostrego schorzenia chirurgicznego – zabieg operacyjny w trybie pilnym/
ratunkowym/ ze wsk. życiowych – JEDYNE wskazania do natychmiastowego
znieczulenia.

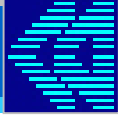
- ✚ Ocena stanu klinicznego.
- ✚ Konsultacje dot. rozległości zabiegu operacyjnego.
- ✚ Konsultacje dot. czasu operacji (czas na wyrównanie zaburzeń?).
- ✚ Wywiad dot. przebiegu ch. towarzyszących i przyjmowanych leków.

- ✚ Ocena stanu klinicznego - orientacyjna.
- ✚ Zapach wydobywający się z ust.
- ✚ Stan przytomności
- ✚ Wykrycie schorzeń układu sercowo-naczyniowego (szmery, cwał, zaburzenia rytmu serca, tętno żyłne).
- ✚ Ból (nieurazowy/ urazowy).
- ✚ Stan dróg oddechowych (ubytki w uzębieniu, ograniczenie w otwarciu ust, odległość bródkowo-gnykowa).

- + Osłabiona aktywność współczulna – rozszerzenie naczyń tętniczych i żylnych.
- + Utrata krwi pełnej.
- + Sekwestracja płynów (niedrożność, zapalenie otrzewnej).

Ocena wypełnienia łożyska naczyniowego:

- ✚ Objawy wstrząsu.
- ✚ Hipotensja.
- ✚ Częstość pracy serca.
- ✚ Ciśnienie tętna.
- ✚ Powrót włósczkowy.
- ✚ Nieprawidłowa perfuzja narządowa.
- ✚ Obniżenie diurezy.
- ✚ Zaburzenia ukrwienia mózgowego.

Kliniczne wykładniki utraty objętości krwi

Stopień hipowolemii	1 (minimalny)	2 (łagodny)	3 (umiarkowany)	4 (ciężki)
Procent utraconej objętości krwi	10	20	30	40
Utrata w ml	500	1000	1500	2000 i >
Częstość pracy serca (ud./ min.)	Norma	100-120	120-140	>140
Ciśnienie tętnicze krwi (mm Hg)	Norma	Hipotensja ortostatyczna	SAP<100	SAP<80
Diureza (ml)	Norma – 1 ml/ kg/ godz.	20-30	10-20	Bezmocz
Stan świadomości	Prawidłowy	Prawidłowy	Niepokój	Zaburzenia świadomości
Krążenie obwodowe	Normalne	Bładość i poty	Dodatkowo wydłużenie CR	Dodatkowo sinica
Przetaczanie płynów (zasada 3:1)	Krystaloidy	Krystaloidy	Krystaloidy + krew	Krystaloidy + krew

- ✚ U młodych pacjentów utrata 30% krwi – dobrze tolerowana.
- ✚ U starszych pacjentów utrata 15% krwi – wstrząs (obniżenie czułości baroreceptorów).
- ✚ Utrata krwi < 20% (1000 ml) - brak objawów hipowolemii.
- ✚ Utrata > 30% objętości krwi – cechy wstrząsu.
- ✚ Utrata krwi > 40% objętości krwi - utrata mechanizmów kompensacyjnych, obniżenie perfuzji mózgowej, drgawki.

- ✚ Ocena utraty płynu pozakomórkowego – trudna.
- ✚ Ocena orientacyjna:
  - Czas utrzymywania się objawów.
  - Nasilenie objawów (np. nudności).
  - Obraz śródoperacyjny (np. wygląd jelit).
- ✚ Przy niedrożności (widocznej w rtg) – 1500 ml płynu w żołądku i jelitach.
  - Jeżeli dodatkowo obecne są wymioty – deficyt sięga 3000 ml.

Utrata wody w % masy ciała	Utrata bezwzględna w ml objętości wody u 70 kg człowieka	Objawy
Powyżej 4% (łagodne)	Powyżej 2500 ml	Pragnienie, zmniejszenie elastyczności skóry, zmniejszenie ciśnienia wewnątrzgałkowego, suchy język, zmniejszone pocenie.
Powyżej 6% (łagodne)	Powyżej 4200 ml	Podobnie, jak powyżej oraz: hipotensja ortostatyczna, zmniejszenie wypełnienia żył obwodowych, oliguria, obniżenie CVP, apatia, zagęszczenie krwi.
Powyżej 8% (umiarkowane)	Powyżej 5600 ml	Podobnie jak powyżej oraz: hipotensja, nitkowane tętno z wychłodzeniem części dystalnych.
10-15% (ciężkie)	7000 – 10500 ml	Śpiączka, wstrząs prowadzący do śmierci.

- ✚ Zmiany w napięciu skóry – mało charakterystyczny parametr.
- ✚ Ocena zmiany napięcia skóry dobra w miejscach, gdzie grubość tkanki podskórnej niewielka:
  - Czoło.
  - Mostek.
  - Przednia część podudzi.
- ✚ Uciskanie gałek ocznych – zamknięte powieki – równoczesne uciskanie palcami wskazującymi.

- ✚ Zagęszczenie krwi.
- ✚ Zmniejszenie przepływu krwi przez nerki
- ✚ Zmniejszenie klirensu mocznika i podwyższenie stężenia mocznika.
- ✚ Obniżenie stężenia sodu w moczu: 0-15 mmol/ l.
- ✚ Podwyższenie osmolarności moczu: 800 – 1400 mOsm/ kg.
- ✚ Leczenie:
  - Jeżeli obecna jest hipotonia ortostatyczna – wymaga uzupełniania strat wody.
  - Roztwór Hartmanna i izotoniczne roztwory NaCl.
  - Niedokrwistość – przetaczanie krwi.
- ✚ Czy zabieg może się odbywać przed wyrównaniem strat? – kompromis.

- ✚ Krwotok, lub ciężkie obrażenia ciała.
- ✚ Tamponada serca.
- ✚ Stłuczenie serca.
- ✚ Odma opłucnowa, lub krwiak opłucnej.
- ✚ Obrażenia rdzenia kręgowego.
- ✚ Sepsa.

Pięć czynników, których ocena pozwala na wykluczenie obrażenia szynowego odcinka kręgosłupa:

- ✚ Brak tkliwości w osi kręgosłupa.**
- ✚ Brak deficytu neurologicznego.**
- ✚ Zachowany kontakt logiczny.**
- ✚ Brak znamion zatrucia.**
- ✚ Brak obrażeń powodujących ból.**

✚ Wymioty - proces czynny.

✚ Możliwy w czasie indukcji, jak i wybudzenia.

✚ Przy płytkim znieczuleniu – skurcz głośni.

✚ Ulanie - proces bierny.

✚ Możliwy w czasie kondukcji.

✚ Pierwsze objawy: desaturacja i ARDS.

Ryzyko aspiracji:

✚ Czas przyjęcia ostatniego posiłku.

✚ Ból.

✚ Strach.

✚ Leki.

✚ Choroba podstawowa.

✚ Napięcie dolnego zwieracza przełyku.

✚ Szybkość opróżniania żołądka.

✚ Kompetencje anestezjologa.

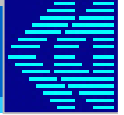

Należy przyjąć, że żołądek jest „pusty”:

- ✚ Po 6 godz. od przyjęcia lekkostrawnego posiłku.
- ✚ Po 2 godz. od chwili przyjęcia klarownego izotonicznego płynu.

Żołądek nie jest pusty:

- ✚ Nawet wówczas, kiedy pacjent nie przyjmował jedzenia i płynów od 24 godz., w sytuacji kiedy spożywał posiłek tuż przed wypadkiem.

Czynniki predysponujące do wymiotów i ulania treści pokarmowej

Pełny żołądek

Perystaltyka osłabiona, lub jej brak:

- Zapalenie otrzewnej (jakikolwiek).

- Niedrożność pooperacyjna.

- Niedrożność metaboliczna (hipokaliemia, mocznica, cukrzycowa kwasica ketonowa).

- Niedrożność spowodowana lekami (antycholinergicznymi, lekami, których obocznym działaniem jest efekt antycholinergiczny).

Niedrożność mechaniczna:

- Na każdym poziomie jelit.

- Nowotwór.

- Zwężenie odźwiernika.

Opóźnienie opróżniania żołądka:

- Wstrząs o jakiegokolwiek etiologii.

- Strach, ból, niepokój.

- Ciąża.

- Głęboka sedacja (np. opioidy).

- Przyjęcie płynów i pokarmów stałych w krótkim czasie.

Inne:

- Przepuklina rozworu przełykowego.

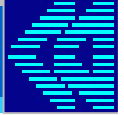
- Zwężenie przełyku (łagodne, lub złośliwe).

- Uchyłek przełyku.

Dolny zwieracz przełyku (LOS):

- ✚ Struktura czynnościowa w dolnej części przełyku (dł. 2 – 5 cm).
- ✚ Fakt istnienia potwierdzony manometrycznie (nie anatomicznie).
- ✚ Ulega rozluźnieniu w czasie perystaltyki.
- ✚ Przez resztę czasu – zaciśnięty.
- ✚ Leki znieczulające – zaburzają jego czynność.
- ✚ Ciśnienie zaporowe = ciśnienie wewnątrz-żołądkowe – ciśnienie LOS.
- ✚ Leki zwiększające ciśnienie zaporowe – obniżenie ryzyka cofania treści pokarmowej.

Dolny zwieracz przełyku (LOS) – wpływ leków - ↑ napięcie LOS:

- ✚ Sukcynyldwucholina.
- ✚ Prochlorperazyna.
- ✚ Cyklizyna.
- ✚ Leki antycholinoestrazowe.
- ✚ Leki działające agonistycznie na receptor adrenergiczny α .

Dolny zwieracz przełyku (LOS) – wpływ leków - ↓ napięcia LOS:

- ✚ Leky antycholinergiczne.
- ✚ Etanol.
- ✚ Leky blokujące zwoje.
- ✚ Trójcykliczne leki przeciwdepresyjne.
- ✚ Opioidy.
- ✚ Tiopenthal.

- ✚ Prędkość fali perystaltycznej w żołądku – 3x/ min.
- ✚ Prędkość opróżniania żołądka zależy od objętości żołądka – ok. 1-3%/ min.
- ✚ Leki, roztwory hipertoniczne w dwunastnicy – hamowanie opróżniania żołądka (*hamowanie odruchu żołądkowo-jelitowego*).

Uszkodzenie spowodowane aspiracją wynika z:

- ✚ Chemicznego zapalenia płuc.
  - Objętość ok. 25 ml, przy pH < 2,5 (0,4 ml/ kg).
  - Oparzenie chemiczne.
  - Niedodma.
  - Obniżenie podatności płuc.
  - Skurcz oskrzeli.

- ✚ Obturacją cząsteczkami pokarmu (z bakteriami).

- ✚ Odessanie tchawicy i drzewa oskrzelowego (bronchofiberoskop).
- ✚ Tlenoterapia.
- ✚ Oddech mechaniczny z PEEP.
- ✚ Steroidy – nie podawać.
- ✚ Antybiotyki – jedynie wówczas, gdy istnieje podejrzenie, że doszło do aspiracji materiału niejąłowego.

Technika znieczulenia:

- **Etap I** - **przygotowanie.**
- **Etap II** - **wprowadzenie do znieczulenia.**
- **Etap III** - **podtrzymanie znieczulenia.**
- **Etap IV** - **wybudzenie.**
- **Etap V** - **postępowanie w okresie pooperacyjnym.**

- ✚ **Odłożenie operacji do chwili poprawy stanu ogólnego (np. wypełnienie łożyska naczyniowego).**
- ✚ **Pomimo odłożenia żołądek nie ulega opróżnieniu.**
- ✚ **Jeżeli decyzja o zabiegu:**
  - **Wprowadzenie sondy do żołądka (nos): odbarczenie/ wyrównanie ciśnienia. Manewr Sellicka nawet wówczas jest efektywny.**
  - **Leki blokujące receptory H₂.**
  - **Zobojętnienie treści pokarmowej klarownym roztworem (np. cytrynian sodu).**
    - ◆ **Krótko przed znieczuleniem.**
    - ◆ **Wada – zwiększenie objętości wewnątrzżołądkowej.**

Szybka indukcja znieczulenia (rapid-sequence induction – RSI):

- + RSI wyłącznie wówczas, gdy nie ma trudnych dróg oddechowych.
- + Duże ryzyko utraty kontroli drożności dróg oddechowych, ulania i aspiracji.
- + Stół operacyjny ruchomy do pozycji Trendelenburg/ Fowler.
- + Pozycja węższa.
- + Do pomocy minimum dwie osoby:
  - Jedna - do wykonywania manewru Sellicka (określenie położenia – przed indukcją).
  - Druga – do podawania leków i sprzętu.
- + Aparat do znieczulenia, ssak, leki, system powiadamiania.
- + Dostęp dożylny, płyny.
- + Monitorowanie (EKG, SpO₂, NiBP, OCŻ).

Szybka indukcja znieczulenia (rapid-sequence induction – RSI):

+ Tlenoterapia bierna (3 – 5 minut).

+ Pozycja:

■ Fowlera (dla zapobieżenia ulaniu).

■ Trendelenburga (dla zapobieżenia aspiracji).

+ Tiopenthal:

■ Młodzi, zdrowi ludzie: 4 mg/ kg.

■ Ludzie starsi, choroby: 2 mg/ kg.

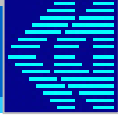
+ Manewr Sellicka : kciuk i palec wskazujący (bez czekania na zniknięcie odruchu rżęsowego) – TRZYMAĆ, TRZYMAĆ, TRZYMAĆ...

+ Sukcynyldwucholina: 1,5 mg/ kg.

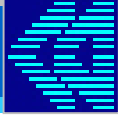
Szybka indukcja znieczulenia (rapid-sequence induction – RSI):

- ✚ Po ok. 40 -55 sek. (po ustąpieniu skurczów włókienkowych) – laryngoskopia.
- ✚ Intubacja.
- ✚ Uszczelnienie.
- ✚ Kontrola:
  - Osluchowa.
  - Kapnograficzna.
- ✚ Polecenie zaprzestania manewru Sellicka.

Szybka indukcja znieczulenia (rapid-sequence induction – RSI) - WADY:

- ✚ Niepodawanie leków przeciwbólowych.
- ✚ Niestabilność hemodynamiczna:
  - Działanie leków nasennych (hipotensja, zapaść).
  - Pobudzenie układu krążenia (tachykardia, hipertensja, zaburzenia rytmu serca).
- ✚ Alternatywa:
  - Etomidat: 0,3 mg/ kg.
  - Indukcja wziewna.
  - Indukcja przytomnego pacjenta.

Indukcja wziewna:

✚ Czy jest rozsądna?

✚ Wskazania:

- Obrażenia twarzo-czaszki.
- Dzieci z zapaleniem nagłośni.
- Krwawienie z łoży po migdałkach.
- Ludzie starsi.

✚ Sewofluran (bo halotanu już nie ma).

✚ Po zaśnięciu:

- Albo ułożenie na lewym boku, pozycja Fowlera, manewr Sellicka.
- Laryngoskopia i intubacja na oddechu własnym.
- Albo: podanie leków sukcyńlodwucholiny i intubacja.
- Laryngoskopia i intubacja.

Indukcja przytomnego pacjenta:

+ Intubacja przez nos:

- Duże umiejętności.
- Bronchofiberoskop.
- Wskazania: szczękocisk.

+ Wady:

- Krwawienie.
- Zgilotynowanie polipów.

Indukcja przytomnego pacjenta – etap I:

- ✚ Znieczulenie błony śluzowej nosa:
  - Pokryć 4% kokainą (maks. 2,5 ml/ 70 kg).
  - Wprowadzić rurkę nosowo-gardłową: 6-7 mm (pokrytą żelem lignokainowym); pozostawić ją na 3-5 minut.
- ✚ Znieczulić powierzchwniowo gardło i głośnię.

Indukcja przytomnego pacjenta – etap II:

+ Znieczulenie okolicy podgłośniowej:

- Przez igłę 21G.
- Podać przez więzadło pierścienno-tarczowe: 3-5 ml 1% Lignokainy (szybko).

+ Uwaga na:

- Kaszel.
- Zanik odruchów obronnych (ryzyko aspiracji).

Indukcja przytomnego pacjenta – etap III:

- ✚ Ułożenie pacjenta pozycji wachającego kwiatki.
- ✚ Usunięcie rurki nosowo-gardłowej.
- ✚ Wprowadzenie rurki intubacyjnej: 6-7 mm.
- ✚ Ujęcie rurki pomiędzy kciuk i palec wskazujący.
- ✚ Wprowadzać rurkę „ruchem wkręcającym”.
- ✚ Przez głośnię przechodzić „na wdechu”.
- ✚ Po przejściu przez głośnię:
  - Usunąć bronchofiberoskop.
  - Wsunąć rurkę.
  - Uszczelnić mankiet
  - Zanik odruchów .
  - Zweryfikować położenie.

Znieczulenie przewodowe:

- ✚ Znieczulenie splotu ramiennego.
  - ✚ Znieczulenie odcinkowe dożylne (IVRA):
    - 0,5% prylokaina.
    - 0,5% lignokaina.
  - ✚ Znieczulenie kończyny dolnej: blokada: *trzy w jednym*.
  - ✚ Znieczulenie zewnątrzoponowe.
  - ✚ Znieczulenie podpajęczynówkowe.
  - ✚ ZNIECZULENIE ZBILANSOWANE.
- Przeciwwskazane
w hipowolemii.*

Etap III – podtrzymanie znieczulenia:

- ✚ Sen.
- ✚ Analgezia.
- ✚ Zwiotczenie mięśni.

Etap III – podtrzymanie znieczulenia:

- ✚ Po indukcji w trybie RSI – delikatna wentylacja (ręczna) – do chwili stabilizacji parametrów hemodynamicznych.
- ✚ Podtlenek azotu (50-66%) dopuszczalny – ALE NIE SAM. Konieczne dołączenie wziewnego leku znieczulającego.
- ✚ Monitorowanie przewodnictwa nerwowo-mięśniowego:
  - Dawka środka n-depol. – podana wyłącznie po częściowym powrocie pn-m.
  - Pankuronium – w hipowolemii (0,05 – 0,1 mg/ kg).
  - Atrakurium – w częściowej i całkowitej niewydolności nerek.

Etap III – podtrzymanie znieczulenia – ustawienia respiratora:

- + Normokapnia, umiarkowana hipokapnia.
- + Wentylacja minutowa (MV): 75 – 100 ml/ kg.
- + Objętość oddechowa (VT): 6 – 10 ml/ kg.
- + Przepływ gazu – tak, aby szczytowe ciśnienie wdechowe było jak najniższe.

Etap III – podtrzymanie znieczulenia – analgezja:

- ✚ Przed rozpoczęciem zabiegu operacyjnego podać:
  - Morfinę – w dawce: 1-5 mg.
- ✚ Brać pod uwagę: stan pacjenta, wcześniejsze schorzenia, charakter doznanych obrażeń.

Etap III – podtrzymanie znieczulenia – przetaczanie płynów:

- ✚ W czasie operacji – roztwór Hartmanna (octan) – 2 ml/ kg/ godz.
- ✚ Dla uzupełniania strat do trzeciej przestrzeni – 2 – 7 ml/ kg/ godz.
- ✚ Przetaczanie krwi przy krwawieniu przekraczającym:
  - 15% u dorosłego.
  - 10% u dziecka.

Etap IV – wybudzenie:

- ✚ Po założeniu ostatniego szwu – zaprzestanie podawania leków znieczulających.
- ✚ Odessać nos, gardło, okolicę nagłośniową.
- ✚ Podać glikopiryonium i neostygminę: 20 - 50 μ g/ kg.
- ✚ Wentylacja 100% tlenem.
- ✚ Ekstubacja przy TOFR: > 0,9 (wydolne odruchy i przytomność).

Etap IV – wybudzenie – stan świadomości:

- ✚ Wykonywanie prostych poleceń.

Etap IV – wybudzenie – stan przewodnictwa nerwowo-mięśniowego:

- ✚ Wysunięcie języka.
- ✚ Uniesienie głowy na 5 sek.
- ✚ Ściskanie dłoni (bez wygaszania uścisku).
- ✚ Przed ekstubacją:
  - Ułożyć pacjenta na boku (jeżeli jest to możliwe).
- ✚ Poprosić o wykonanie głębokiego wdechu.
- ✚ Na szczycie wdechu opróżnić mankiet rurki intubacyjnej.

Etap IV – wybudzenie – stan przewodnictwa nerwowo-mięśniowego:

- ✚ Usunąć rurkę w czasie wydechu, odsysając jednocześnie treść powyżej mankietu.

- ✚ Tlenoterapię prowadzić do momentu:
  - Kiedy pacjent może zakaszleć i kiedy powróci regularna czynność oddechowa.

  - W czasie powrotu do Sali Pooperacyjnej.

  - Powrotu normalnej temperatury ciała.

  - Powrotu dobrej perfuzji (diureza, odgrzanie dystalnych części ciała).

- ✚ Jakiegokolwiek wątpliwości co do powrotu przewodnictwa n-m: pozostawić pacjenta z rurką intubacyjną.

Etap V – opieka pooperacyjna:

+ Leczenie bólu:

- Morfina: 0,2 mg/ kg IM, lub SC – co 4 godz.
- Technika PCA.

+ Wyrównywanie strat płynowych: zaleganie w żołądku, dreny, sonda.

+ Przetaczanie krwi uzależnione od:

- Strat śródoperacyjnych.
- Stanu ogólnego pacjenta.
- Objętości traconej przez dreny.
- Aktualnego HGB i HCT.

Etap V – opieka pooperacyjna:

✚ **Wentylacja zastępcza w okresie pooperacyjnym:**

Wstrząs lub hipoperfuzja wynikająca z różnych przyczyn.

Sepsa (kałowe zapalenie otrzewnej, zapalenie dróg żółciowych).

Ciężka niewydolność krążenia (na tle niedokrwiennym).

Patologiczna otyłość.

Pewna aspiracja kwaśnej treści pokarmowej do dolnych dróg oddechowych.

Wcześniejsze (przedoperacyjne) ciężkie schorzenie płuc.

Laparotomia w trybie pilnym u ludzi w podeszłym wieku:

- ✚ Pacjent powinien być przygotowywany do tego zabiegu w OIT.
- ✚ Przeniesienie przed zabiegiem do OIT.
- ✚ Pytania:
  - Czy jest możliwe – że pacjent umrze w czasie zabiegu, czy też umrze bez zabiegu operacyjnego? Jeżeli TAK → zabieg nie jest wskazany (zapewnienie komfortu umierania).
  - Czy jest możliwe, że pacjent przeżyje zabieg po znalezieniu schorzenia (np. perforacja dwunastnicy). Jeżeli TAK – zabieg wskazana (może być konieczne wspomaganie narządów i układów).
  - Czy w czasie operacji została rozpoznana niewyleczalna choroba (zgorzelinowe zapalenie jelit, choroba nowotworowa z przerzutami), której radykalne wykonanie przekracza stan pacjenta? – Jeżeli TAK – pooperacyjna terapia w OIT nie jest wskazana. Jeżeli NIE – decyzja o zabiegu jest uzależniona od doświadczenia chirurga.

Ciężkie obrażenia ciała:

✚ Postępowanie wielodyscyplinarne.

✚ Postępowanie zgodne z procedurami ATLS.

✚ Schemat postępowania:

- Szybka ocena wstępna i leczenie zaburzeń zagrażających życiu: obturacja dróg oddechowych, odma otwarta/ odma z nadciśnieniem, krwiak opłucnej, krwawienie do jamy otrzewnowej, wiotka klatka piersiowa, tamponada serca, obrażenia mózgu.
- Przywrócenie czynności życiowych: opanowanie krwawienia, zabezpieczenie dostępu dożylnego i wypełnienie łożyska naczyniowego.
- Dokładne badanie kliniczne. Rozpoznanie obrażeń ciała zagrażających życiu: pęknięcie aorty, krwawienie do jamy otrzewnowej, złamanie miednicy.
- Ostateczne zaopatrzenie doznanych obrażeń.

Ciężkie obrażenia ciała:

- ✚ Szybkie przybycie zespołu ratunkowego.
- ✚ Czynności ratunkowe mają się odbywać równocześnie ze zbieraniem wywiadu.
- ✚ Rozpoznać:
  - Obturację dróg oddechowych.
  - Zaburzenia oddechowe: odma opłucnowa, wiotka klatka piersiowa.
  - Wstrząs.

Ciężkie obrażenia ciała – drożność dróg oddechowych:

- ✚ Unieruchomienie kręgosłupa w odcinku szyjnym.
- ✚ Dla udrożnienia dróg oddechowych:
  - Uniesienie żuchwy.
  - Wysłunięcie żuchwy przed linię zębów szczęki.
- ✚ Rozpoznanie obrażeń kręgosłupa:
  - Mechanizm wypadku.
  - Dolegliwości.
  - Objawy kliniczne.
  - Badanie rtg kręgosłupa (bok i AP).
  - Badanie TK kręgosłupa.

Ciężkie obrażenia ciała – drożność dróg oddechowych – trzy grupy chorych:

1. Pacjent przytomny, współpracujący, rozmawiający:

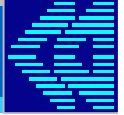
- ✚ Tlenoterapia 100% tlenem o wysokim przepływie.
- ✚ Pełne badanie kliniczne.
- ✚ Objawy wstrząsu, poważne obrażenia ciała → intubacja w trybie planowym.

2. Pacjent w ograniczonym stanie świadomości, zachowane odruchy, zachowany oddech:

- ✚ Przy wydolnym oddechu – ograniczone wskazania do intubacji.
- ✚ Wskazania do intubacji – po dokładnym zbadaniu pacjenta – ewentualnie.

3. Pacjent w ograniczonym stanie świadomości; brak odruchów gardłowych:

- ✚ Jeżeli nie jest w stanie utrzymać drożności d.o. → intubacja i wentylacja.

Ciężkie obrażenia ciała – drożność dróg oddechowych – sytuacje szczególne:

- ✚ Pacjenci z obrażeniami ciała → intubacja w trybie RSI.
- ✚ Miareczkowanie leków (stan układu krążenia i OUN).
- ✚ Przy stwierdzeniu odmy opłucnowej (wiotkiej klatki, POChP, rozedmy płuc) → wprowadzenie drenu do j. opłucnowej (przed intubacją).
- ✚ Utrzymująca się hipoksemia po zaintubowaniu i podłączeniu do respiratora → sugeruje odmę opłucnową, krwiak opłucnej, stłuczenie płuc, zaburzoną czynność serca (hipowolemia), tamponadę serca.

Ciężkie obrażenia ciała – drożność dróg oddechowych – sytuacje szczególne:

- ✚ **Obrażenia twarzo-czaszki u pacjenta przytomnego i współpracującego → ograniczone wskazania do intubacji:**
  - **Uwaga – predyspozycja do obrzęku górnych dróg oddechowych.**

Ciężkie obrażenia ciała – krążenie:

- ✚ Wstrząs hipowolemiczny – towarzyszy ciężkim obrażeniom ciała.
- ✚ Imperatyw – zatamowanie krwotoku.
- ✚ Przywrócenie objętości wewnątrznaczyniowej:
  - Co najmniej 2 kaniule min. 14G do jednej, lub dwóch kończyn.
  - Przetoczenie 1-2 l. roztworu Hartmanna.
  - Przy braku poprawy perfuzji i nie podwyższeniu ciśnienia tętniczego krwi.

Ciężkie obrażenia ciała – krążenie:

■ Przy braku poprawy perfuzji i nie podwyższeniu ciśnienia tętniczego krwi:

▶ Masa erytrocytarna.

▶ Osocze.

▶ Płyny osoczozastępcze (albuminy?, skrobia, żelatyna):

✚ Skrobia:

- Czas półtrwania u zdrowego pacjenta: ok. 4 godz.
- Czas półtrwania we wstrząsie: krótszy.
- Wydalanie przez nerki: ok. 85%.

✚ Żelatyna:

- Diureza osmotyczna.
- Poprawa czynności nerek.

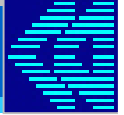
Ciężkie obrażenia ciała – krążenie:

- ✚ Objętość wstępna krystaloidów – 1500 ml.
- ✚ W oczekiwaniu na wynik próby krzyżowej – objętość koloidów można zwiększyć.
- ✚ Ciepłe płyny.
- ✚ Szybkie i agresywne wyrównywanie objętości wewnątrznaczyniowej pod kontrolą:
  - Diurezy.
  - Ciśnienia tętniczego krwi.
  - OCŻ (preferowana żyła szyjna wew. prawa):
    - ▶ OCŻ – do 10 mm Hg (punkt „zero” w linii pachowej środkowej).

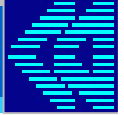
Ciężkie obrażenia ciała – krążenie:

- ✚ Krew w trybie RATUNKOWYM – przy utracie >40% objętości.
- ✚ Krew o Rh (-) – bez próby krzyżowej.
- ✚ Reakcje niepożądane po przetoczeniu krwi u 1% mężczyzn i >2% wieloródek.
- ✚ Utrzymywać mózgowe i wieńcowe ciśnienie perfuzyjne.
- ✚ W czasie zaopatrywania uszkodzonych naczyń – nie osiągać normalnego ciśnienia tętniczego (większy krwotok).

Ciężkie obrażenia ciała – czynność serca, jako pompy jest zaburzona w przebiegu:

- ✚ Odmy opłucnowej z nadciśnieniem.
- ✚ Stłuczenia serca.
- ✚ Tamponady serca.

Ciężkie obrażenia ciała – czynność serca, jako pompy

- ✚ **Odma opłucnowa z nadciśnieniem.**
  - **Przed rozpoczęciem IPPV – wprowadzić dren do jamy opłucnowej (zaopatrzyć odmě).**

- ✚ **Wiotka klatka piersiowa (predyspozycja do wystąpienia odmy w wyniku wdrożenia IPPV):**
  - **Przed rozpoczęciem IPPV – wprowadzić dren do jamy opłucnowej (zaopatrzyć odmě).**

Ciężkie obrażenia ciała – ostateczne zaopatrzenie pacjenta

- ✚ **Początek znieczulenia – najlepiej po wstępnym wyrównaniu objętości krwi krążącej.**
- ✚ **Wczesne natlenianie bierne (w sali operacyjnej) – w jego trakcie wszystkie czynności przygotowujące.**
- ✚ **Dwie kaniule.**
- ✚ **Przy ciężkich obrażeniach ciała – początek znieczulenia równy z początkiem operacji.**
- ✚ **Intubacja nieprzytomnych – po podaniu sukcylocholiny.**
- ✚ **Intubacja przytomnych – Ketamina: 0,3 – 0,7 mg/ kg - przed sukcylocholiną.**

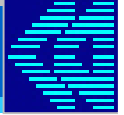
Ciężkie obrażenia ciała – ostateczne zaopatrzenie pacjenta

- ✚ Podwyższenie stężenia leków anestetycznych we krwi – efekt zmniejszenia redystrybucji w mięśniach i zwolnienia metabolizmu (obniżenie przepływu przez wątrobę i nerki).
- ✚ Etomidat, zamiast ketaminy (przy obrażeniach głowy).
- ✚ Dobranie VT, przepływu i częstości oddechów – dla obniżenia szczytowego ciśnienia w drogach oddechowych.
- ✚ Podwyższenie MAC u pacjentów po urazie, jako skutek zmniejszonego rzutu serca i zmniejszonego przepływu krwi przez płuca (podwyższenie stężenia pęcherzykowego).

Ciężkie obrażenia ciała – ostateczne zaopatrzenie pacjenta - monitorowanie

Ciężkie obrażenia ciała – ostateczne zaopatrzenie pacjenta

Przyczyny utrzymującej się hipotensji

Pochodzenia zabiegowego i ogólnomedycznego (kontrola PŁT, APTT i INR).

- Utrzymujące się jawne krwawienie.
- Utrzymujące się krwawienie utajone (klatka piersiowa, brzuch, przestrzeń pozaotrzewnowa, miednica, uda).

Uszkodzenie serca, jako pompy (krwiak opłucnej, odma opłucnowa, tamponada serca, stłuczenie serca).

Zaburzenia metaboliczne – kwasica (korekcja pH, jedynie kiedy $\text{pH} < 7,1$), hipotermia, hipokalcemia.

Ciężkie obrażenia ciała – masywne przetoczenia

- ✚ Szybkie przetoczenie > 50% objętości krwi krążącej – np. >5 j./ godz./ 70 kg.
- ✚ Ryzyko DIC.
- ✚ Ryzyko wystąpienia trombocytopenii z rozcieńczenia oraz obniżenie czynników krzepnięcia.
- ✚ Badać – oznaczać stężenie: PłT, fibrynogenu, czasu protrombinowego, APTT, INR, FDP i D-dimerów.
- ✚ Niedobory czynników krzepnięcia występują NA PEWNO jeżeli stęż. fibrynogenu < 1 g/ l (strata ok. 150% objętości krwi).

Ciężkie obrażenia ciała – masywne przetoczenia

- ✚ Utrata 20% objętości krwi powoduje dwukrotnie zmniejszenie aktywności czynników krzepnięcia.
- ✚ Wydłużenie APTT i PT o 1,5x – korelacja z ryzykiem koagulopatii (konieczność wyrównania).
- ✚ Przetaczać 1 jedn. FFP/ 4 jedn. RCP.
- ✚ Obniżenie stężenia fibrynogenu $< 1 \text{ g/l}$ – konieczność przetoczenia krioprecypitatu.

Ciężkie obrażenia ciała – masywne przetoczenia

- ✚ Trombocytopenia ciężka ($< 50 \times 10^9 / L^{-1}$) i w trombocytopenii umiarkowanej (ale współistniejących obrażeniach głowy i obrażeniach wielonarządowych) – przetoczyć KKP.
- ✚ Przy trombocytopenii ($50 \times 10^9 / L^{-1}$) – przetoczyć 2 jedn. KKCz.
- ✚ Uwaga na hipotermię:
  - Zaburzenia czynności płytek krwi.
  - Obniżenie metabolizmu cytrynianów.
  - Obniżenie metabolizmu mleczanów.

Wstrząs krwotoczny:

**OFIARA URAZU NIE GINIE Z POWODU UTRATY KRWI A Z POWODU UTRATY OBJĘTOŚCI
WENĄTRZNACZYNIOWEJ**

Znieczulenie pacjenta z mnogimi obrażeniami ciała

L. Meclain

<http://www.machala.info>